

ผู้นำกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ กรณีบ้านคังวังวัว

ตำบลควนกลาง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

Leaders and knowledge transfer to the learning community Case Ban Khung

Wang Wua, Khuan Klang Sub-district, Phipun District,

Nakhon Si Thammarat Province

จรู ถิ่นพระบาท*, เหม ทองชัย, และลัญจกร นิลกาญจน์

Jaru Thinphabat*, Hem Thongcha and Lunjakon Nillakan

Received: 21 April 2023, Revised: 26 December 2023, Accepted: 28 December 2023

บทคัดย่อ

ผู้นำองค์กร กระบวนการถ่ายทอดความรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชน บทบาทผู้นำชุมชนและทีมงาน กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ของบ้านคังวังวัว ตำบลควนกลาง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการ ศึกษาเอกสาร หลักฐานร่องรอยในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้นำและการจัดกิจกรรมชุมชนแนวชุมชนแห่งการเรียนรู้ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ลึกและสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์และเชิงทฤษฎี

ผลการวิจัยพบว่า บริบทบ้านคังวังวัว เป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดคังน้ำของแม่น้ำตาปี มีแนวภูเขาขนาดเล็ก เป็นจุดน้ำลึก (วังน้ำ) เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาน้ำท่วมสูงอย่างรวดเร็ว การคมนาคมในยุคก่อนไม่สะดวก ทำให้ผู้นำชุมชน มีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าร่วมกับคนในชุมชนเสมอมา ยุคสมัยเปลี่ยน ปัญหาเปลี่ยน แต่ผู้นำและทีมงานในชุมชนยังคงร่วมมือมุ่งมั่นทำงานชุมชนอย่างเข้มแข็ง ผู้นำและทีมงานรุ่นใหม่พยายามเรียนรู้และแก้ปัญหาต่าง ๆ แบบมีส่วนร่วมด้วยกันอยู่เสมอจากกิจกรรมชุมชนที่มีผู้อาวุโสร่วมทีม จึงมีผู้นำที่มีการถ่ายทอดความรู้และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ผู้นำชุมชน, กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอด, ชุมชนแห่งการเรียนรู้

Abstract

This research aims to study the community context. Leadership in the Community and Teams: A Process for Transfer of Learning To the learning community of Ban Khung Wang Wua, Khuan Klang Sub-district, Phipun District, Nakhon Si Thammarat Province. employing qualitative research techniques gathering information by looking at records, proof, and traces in the area associated to role of leadership and community activities in the form of a learning community. participant observation, focus groups and In-depth interview. Phenomenal and theoretical analysis.

The findings indicated that Ban Khung Wang Wua Village is a village next to the bend of the Tapi River. There is a mountain range flanking the Nam Luek Dam (Wang Nam) which is an area that has a problem of rapid flooding. Transportation in the era before community leaders were informed Always solving immediate problems together with people in the community. Times have changed, problems have changed, but leaders and teams in the community still cooperate and work in the community with strength. Young leaders and teams always try to learn and solve problems together through community activities with seniors joining the team. Therefore, there are leaders who transfer knowledge and create learning communities.

Keywords : Community leaders, Learning process and transfer, Learning community

บทนำ

บทบาทของผู้นำชุมชนนั้นสำคัญมาก เพราะผู้นำจะมีต่อผลการดำเนินงานและภาพลักษณ์ขององค์กร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯทรงมีพระบรมราโชวาทว่า “ในบ้านเมืองนี้ มีทั้งคนดี และคนไม่ดี ไม่มีใครสามารถจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีทั้งหมด ได้การปกครองบ้านเมืองให้เป็นปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่อยู่ที่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดีให้ได้ปกครอง

บ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (หอสมุดไทย, 2552) ผู้นำจะเป็นปัจจัยขับเคลื่อนองค์กรหรือหน่วยงานอย่างมาก องค์กรชุมชน เป็นองค์กรที่ระบบการควบคุมบังคับบัญชาจึงขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อตัวผู้นำเป็นหลัก ภาวะผู้นำองค์กรชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างมาก ต่อการขับเคลื่อนกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้ปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนเป็น “ตัวเร่ง/ตัวกระตุ้น” (Catalyst) ให้ชาวชุมชนค้นหาคนที่ภาวะผู้นำทั้งที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติ (Natural Leader) หมายถึง บุคคลที่มีบุคลิกภาพโดดเด่น (Charisma) เป็นผู้นำทางความคิดของคนในชุมชน ให้มองเห็นภาพแห่งอนาคตและสามารถสื่อสาร “ขายและขยาย” ความคิด ความเชื่อปรัชญาของตนให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้รู้ได้เห็น มีการโน้มน้าวชักจูงให้เห็นความสำคัญ ความเห็นด้วยอย่างได้ผล สร้างความรู้สึกผูกพัน น่าสนใจ น่าท้าทาย กับวิสัยทัศน์นั้น อันจะนำไปสู่ การปฏิบัติโดยการเพิ่มอำนาจ (Action through empowerment) (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2544, 128-129) ภาวะผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ เป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจถึงภาวะ ความกดดัน และหากผู้นำนั้นมีวิสัยทัศน์ (Vision) คือสามารถมองเห็นภาพในอนาคต และมีความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดการกับปัญหาของชุมชน ด้วยความสามารถ/ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของตน จะทำให้เป็นผู้นำที่มีพลังอำนาจบารมี (power) ที่ชาวชุมชนเชื่อถือ และต้องประกอบด้วย การกล้าคิดและ ยิ่งกล้ากระทำการแบบมีความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ก็ยิ่งจะทำให้ชาวชุมชนศรัทธาและเข้าร่วมกระบวนการจัดการกับปัญหาของผู้นำนั้น จึงเป็นประเด็นสำคัญที่มีผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ และสามารถบริหารวิสัยทัศน์ ด้วยการมีจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) และความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ผู้นำตามธรรมชาติมีอยู่ในทุกชุมชน นับว่าเป็น “ทุนมนุษย์” (Human Capital) อันยิ่งใหญ่สำหรับการขับเคลื่อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย จึงต้องค้นหาผู้นำตามธรรมชาติของชุมชนให้พบ หากภาวะผู้นำตามธรรมชาติดังกล่าวบูรณาการ

ชุมชนคั่งวังว่วเป็นพื้นที่ที่มีภัยพิบัติน้ำท่วม เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบกันด้วยภูเขาทางน้ำผ่านคนในชุมชนตั้งบ้านเรือนกระจายตามสวนในพื้นที่บนภูเขา ในสวนป่าแนวลาดเขา และกระจายในที่ลุ่ม ริมคลองและแม่น้ำ ผู้นำและทีมงาน สามารถประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว และมีการขับเคลื่อนกิจกรรมประเพณี กลุ่มอาชีพให้ก้าวหน้าเป็นที่ประจักษ์ในระดับ

อำเภอพิปูนหลายปี ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผู้นำกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ กรณีบ้านคังวังวัว ตำบลควนกลาง อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ดังนั้นผู้นำชุมชนมีความสำคัญต่อชุมชน เพราะจะเป็นผู้ที่คนส่วนใหญ่ให้การยอมรับ ซึ่งกระบวนการยอมรับ เป็นกระบวนการทางจิตใจของแต่ละคน ต่อพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่แสดงออกถึงการยอมรับนำไปปฏิบัติ (Roger and Shoemaker, 1978, p. 76)

กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ ผู้นำชุมชนที่เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และทีมงานที่เป็นกลุ่มคนแห่งการเรียนรู้ จะสนใจในรายละเอียดของปัญหาชุมชน และพยายามคิดหาวิธีการแก้ไข และทดลองขนาดเล็ก จนสามารถคลี่คลายปัญหาได้ จึงนำเอามาเป็นแนวในการขับเคลื่อนให้คนในชุมชนได้เรียนรู้โดยมีกระบวนการถ่ายทอด การนำเสนอการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ แลกเปลี่ยน เพื่อหาข้อสรุปในองค์ความรู้แต่ละเรื่องก็จะมีผู้รู้หรือปราชญ์ในเรื่องนั้นๆ การดำเนินการศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้รู้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนนำเสนออย่างต่อเนื่องและจากบทเรียนการทำงาน of ชุมชนต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับว่า เป็นชุมชนเข้มแข็งส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญกับพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนโดยกระบวนการชุมชน

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นกลุ่มคนในชุมชน ที่ศรัทธาเชื่อมั่นในผู้นำที่เป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ เชื่อมั่นในทีมงานที่เป็นกลุ่มคนแห่งการเรียนรู้ จะร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย หรืออาสาเข้าไปร่วมงาน ขณะดำเนินงานจะสนใจเรียนรู้จดจำวิธีการทำงานกับสมาชิกหมู่บ้านของกลุ่มผู้นำในเส้นทางแนวคิด และรวมถึงความร่วมมือกับหน่วยงานที่ผ่านผู้นำชุมชนในภาครัฐ ให้ความสำคัญกับปัญหานี้ที่เกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะมีการวางแผนที่จะจัดการยกระดับกลุ่มผู้นำให้เป็นแกนนำในการตัดสินใจในงานพัฒนา การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะทำให้เกิดกลุ่มกิจกรรมที่มีการขับเคลื่อนงานในกลุ่มของตนได้อย่างต่อเนื่อง และมีการเรียนรู้พัฒนางานในระบบ ในกลุ่มของตนเอง มีการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ในเรื่องนั้นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนบ้านคังวังวัว ตำบลควนกลาง ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่เป็นอย่างมาก เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากจังหวัด การเดินทางต้องใช้ระยะเวลา และประสบปัญหาการเกิดอุทกภัยทางธรรมชาติดินโคลนถล่มบ่อยครั้ง การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนจึงเป็น

ทางเลือกหนึ่งที่จะพัฒนาผู้นำให้มีลักษณะภาวะความเป็นผู้นำคือ มีความรู้ความเข้าใจในสภาพของสังคมเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรมทันต่อเหตุการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีอุดมการณ์ในด้านความคิดพูดและทำงานด้วยสติปัญญา มีเหตุผลกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าตัดสินใจ เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ฟังมติส่วนใหญ่ รู้จักประสานสามัคคีในหมู่คณะตลอดจนมีบุคลิกและเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น แสวงหาความรู้อยู่เสมอ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนา สามารถแก้ไขปัญหาได้ มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย ตลอดจนเป็นผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถประสานงานได้อย่างดี และมีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ในการจูงใจสมาชิกในชุมชนให้มาร่วมงานและร่วมพัฒนาหมู่บ้าน เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

ผู้วิจัยได้มีความสนใจและเห็นความสำคัญของการที่จะศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนบ้านคังวังวัว อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนหมู่ที่ 5 บ้านคังวังวัว ตำบลควนกลาง อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช อันจะนำไปสู่การส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนางานในชุมชน ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองนำไปสู่การพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชน บทบาทผู้นำชุมชนและทีมงาน กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ของบ้านคังวังวัว ตำบลควนกลาง อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการถอดองค์ความรู้ในการดำเนินกิจกรรม โครงการสาธารณะในชุมชนแบบมีส่วนร่วม เน้นศึกษาภาคสนามในพื้นที่บ้านคังวังวัว เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ การสร้างกลุ่มคนและชุมชนแห่งการเรียนรู้ เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนาสัมภาษณ์ลึก ด้วยการประชุมกลุ่ม การติดตามวิเคราะห์เชิงลึกจากปรากฏการณ์จากผลการดำเนินงานกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของกลุ่มคนและสมาชิกในชุมชน นำมาสังเคราะห์เชิงทฤษฎีกับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้และพัฒนา วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสารตำรา งานวิจัย บทความจากวารสารวิชาการ นำมาเป็นแนวทางในการวางแผนการศึกษา เก็บข้อมูลในพื้นที่เป็นแนวการสำรวจ การสังเกตสัมภาษณ์ ลึกและแนวทางประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับกิจกรรม การระดมความเห็น (discussion guideline) การสืบค้นงานการวิจัยชุมชนทำให้เข้าใจเกี่ยวกับวิถีคิด วิธีการเรียนรู้ของคนในชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Gillian Symon and Catherine Cassell, 2012) หลักคิดในการจัดการเรียนรู้ของนักการศึกษา บทบาทของผู้นำในการจัดการเรียนรู้ชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโยกับกระบวนการทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพบุคคลและกลุ่มคน

ศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ชุมชน ศักยภาพผู้นำชุมชน กระบวนการการเรียนรู้และปรับตัวของบทบาทวัดกับคนในชุมชน กระบวนการยอมรับแนวความคิด ความรู้ใหม่ๆ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการถอดบทเรียนจาก “Action Learning Model” ได้สรุปรูปแบบของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน (สภาการศึกษา, 2551) ที่สำคัญ คือ การวิเคราะห์ปัญหา (Problem Analysis) การจัดทำแผนปฏิบัติการและลงมือปฏิบัติตามแผน (Action Planning & Implementation) การตัดสินใจดำเนินการในขั้นต่อไป (Decisions on Next Step) และการคิดใคร่ครวญและการประเมินผล (Reflection and Evaluation) โดยผู้วิจัยจัดคัดเลือกบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่มีประสบการณ์ด้านผู้นำชุมชน มาสัมภาษณ์กลุ่มดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ปัญหา (Problem Analysis) เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่จัดให้สมาชิกนำเอาสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดพบในการดำเนินงานที่ผ่านมา โดยแยกประเด็นปัญหาเป็นกลุ่มๆ อย่างเป็นระบบ

การเก็บข้อมูลภาคสนามทุกประเด็น จะตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นเชิงระบบ เพราะทุกข้อมูลจะมีที่มาเชิงกระบวนการเสมอ (ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ) ข้อมูลที่ได้ จะเชื่อมโยงไปยังปัจจัยเริ่มต้น และนำมาสู่ผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และจะส่งผลกระทบต่ออนาคต บางประเด็นจะส่งผลต่อเนื่องในลักษณะขอปฏิกริยาลูกโซ่ ที่มีผลต่อเนื่องอยู่ระยะหนึ่ง

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลการเก็บข้อมูลชุมชนเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือเป็นระยะๆ ด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน อย่างน้อย 3 ลักษณะ จาก 4 ลักษณะคือ

1. ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน (data triangulation) ได้แก่ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความหลากหลายสถานภาพกันเพื่อตรวจสอบสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร เพราะอะไร

2. การตรวจสอบข้อมูลจากการสืบสวนสอบสวน (investigator triangulation) โดยผู้วิจัยนำหลักฐานภาพถ่าย อุปกรณ์ออกกำลังกาย กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลมาตรวจสอบวิเคราะห์เชื่อมโยง

3. ตรวจสอบจากหลากหลายทฤษฎี (theoretical triangulation) โดยการนำเอาแนวคิด ทฤษฎีด้านสังคม ด้านกระบวนการเปลี่ยนแปลง ด้านการมีส่วนร่วม ด้านโครงสร้างบทบาทหน้าที่ มาตรวจสอบวิเคราะห์ความเป็นไปตามหลักฐานข้อมูลนั้น เพื่อยืนยันหรือตั้งข้อสังเกต ข้อสงสัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล

4. ตรวจสอบจากหลากหลายวิธีการ (methodological triangulation) การใช้เทคนิควิธีหลายๆอย่าง การสังเกต การสัมภาษณ์เดี่ยว สัมภาษณ์กลุ่มโดยผู้รู้หลายคน

โดยวิธีการเก็บข้อมูลหลากหลายวิธีการมาเทียบเคียงกัน ใช้แบบการสังเกตปรากฏการณ์รอบทิศทาง 360 องศา การสัมภาษณ์รายบุคคลและสัมภาษณ์กลุ่ม การจัดกลุ่มสนทนา หรือ สัมมนาวิเคราะห์ (Focus group Discussion and Focus Group Analysis) เพื่อตรวจสอบข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง ให้ได้ข้อมูลครบถ้วน เป็นจริง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มสตรี ประธานกลุ่มอาชีพ ประชาชนชุมชน ผู้ให้ข้อมูล คณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านคังวังวัว ผู้นำทางการศึกษา ตัวแทนเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนกลุ่มองค์กรในชุมชน ประชาชนในชุมชน 10 คน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน การร่วมกิจกรรมสาธารณะกับโรงเรียนบ้านคังวังวัว กิจกรรมประเพณี โครงการพัฒนาสินค้าโอท็อป กิจกรรมการป้องกันและแก้ปัญหาน้ำท่วม ภัยแล้งของหมู่บ้าน (ปัญหา เลิศไกร และลัญจกร นิลกาญจน์. (2559).

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยและทีมผู้ช่วยนักวิจัย ที่เป็นนักศึกษาที่ผ่านการฝึกอบรมการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนาสัมภาษณ์ลึก การจัดประชุมกลุ่มในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม แนวการเก็บข้อมูลเน้นการสังเกตปรากฏการณ์ในพื้นที่ สนทนาพูดคุยสัมภาษณ์ตามหลักการ แนวคิด ทฤษฎี

และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (ประยูร รักดีพัฒนาทร, ปัญญา เลิศไกร, และศศลักษณ์ ทองขาว 2564). จนได้ข้อมูลถึงขั้นอัมตวเชิงทฤษฎี

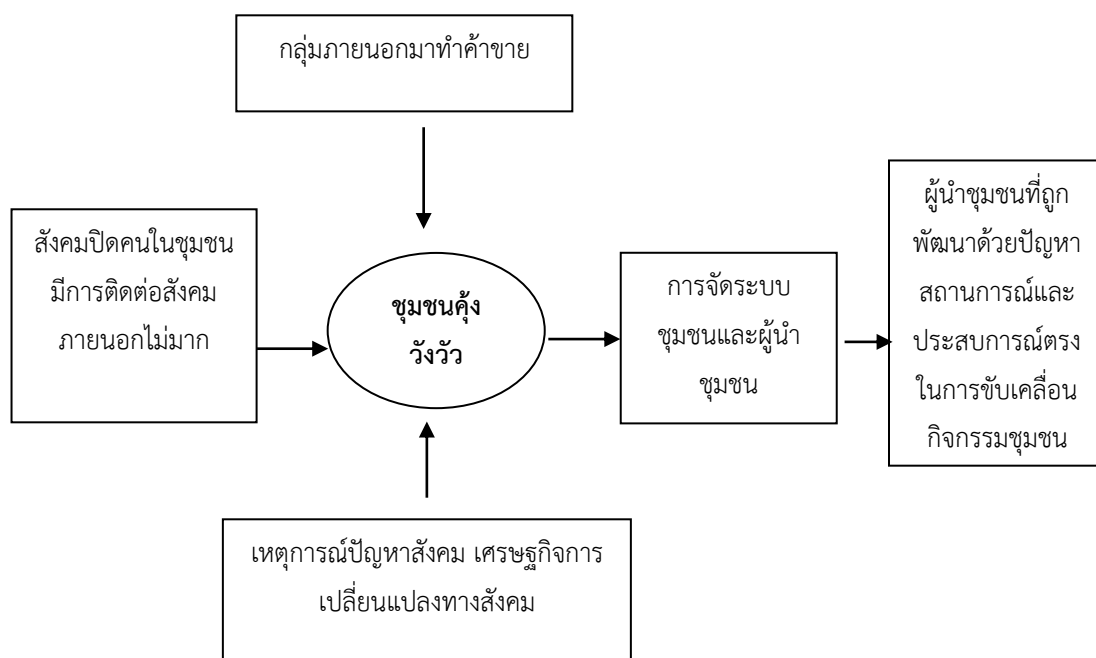
การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) คือการตีความข้อมูลจากปรากฏการณ์รูปธรรมที่มองเห็นจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีอยู่ เป็นการนำเอาข้อมูลเชิงคุณภาพมาพิจารณา ศึกษาในรายละเอียด และประเด็นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ หรือเชื่อมโยงต่อกันกับปัจจัยต่างๆ อย่างละเอียด โดยอาศัยหลักวิชาการทั้งทางมานุษยวิทยา ทางสังคมศาสตร์และทางวิทยาศาสตร์ ด้านต่างๆ มาตรวจสอบ มาอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

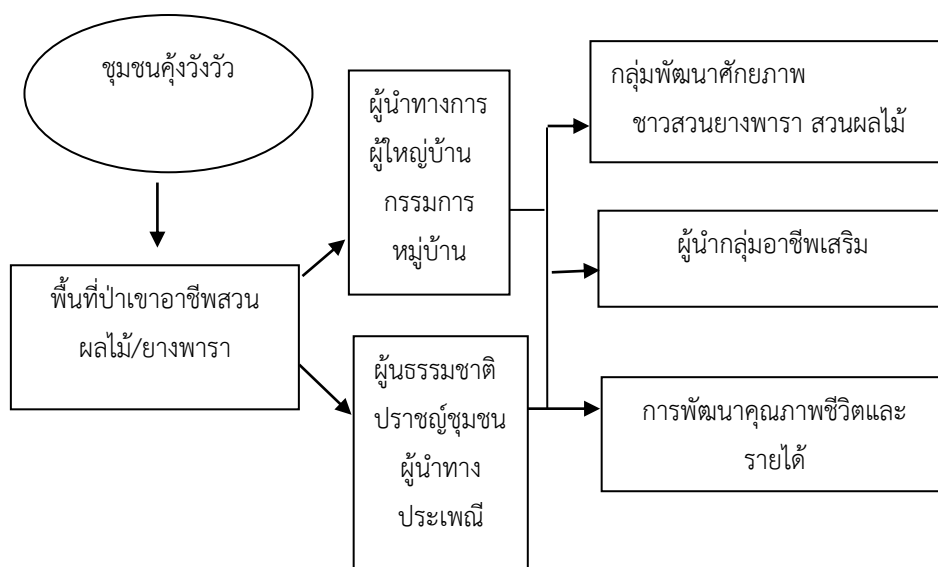
1. สภาพบริบทบ้านคังวังวัว

เป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดคังน้ำของแม่น้ำตาปี โดยมีสายน้ำสำคัญสองสายคือคลองกะทูล และคลองตาปี และมีแนวภูเขาขนานในช่วงน้ำหลากของแต่ละปี มวลน้ำจากคลองกะทูลและแม่น้ำตาปีจำนวนมากหลากไหลมา ภูเขาสองข้างปีบทางน้ำ ทำให้น้ำเอ่อท่วมอย่างรวดเร็ว คนชาวคังวังวัวจะมีรถทุกบ้าน ต่างอพยพไปรวมตัวกันบนเขาช่วงน้ำท่วม สมาชิกในชุมชนจึงมีความสามัคคีกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันจากภัยน้ำท่วมทุกปี บทบาทของผู้นำชุมชนในยุคก่อนมีเขื่อนกะทูลและเขื่อนคลองดินแดง จึงโดดเด่นในการคลี่คลายปัญหาของชีวิตคนในชุมชน เนื่องจากคังวังวัวเป็นพื้นที่ราบชายเขา ดินส่วนใหญ่อุดมสมบูรณ์จากตะกอนน้ำท่วม คนในหมู่บ้านจึงทำนาและสวนผลไม้สวนยางพารา ต่อมานาข้าวได้เปลี่ยนเป็นสวนผลไม้และยางพาราเกือบทั้งหมด บทบาทผู้นำต่อมาเน้นที่การประสานแก้ปัญหาการเดินทาง นำผลผลิตการเกษตรออกจำหน่าย ในยุคก่อน พ.ศ. 2510 ต้องเดินทางโดยเรือยนต์และเรือหางยาวเป็นหลัก ที่มงานผู้นำชุมชนจะคอยอำนวยความสะดวกเรื่องการสื่อสาร ข่าวสารเกี่ยวกับราคาและความรู้การเกษตร ต่อมาการคมนาคมเน้นเรื่องการสร้างถนน และการนำไฟฟ้าเข้าสู่ชุมชน บทบาทผู้นำและที่มงาน จึงเน้นการประสานความร่วมมือในการตัดถนนสาธารณะในหมู่บ้าน การประสานกระจายสาธารณูปโภค สู่บ้านเรือนในชุมชน ผู้นำในระบอบ ซึ่งเป็นผู้นำที่เป็นทางการ อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มสตรี นอกจากนี้จะมีผู้นำธรรมชาติ ที่พฤติกรรมและบทบาทของบุคคลที่แสดงออกมาเป็นที่ยอมรับให้เป็นผู้นำในกิจกรรม หรือโครงการนั้น

แผนภูมิที่ 1 บริบทชุมชนกับผู้นำชุมชน

สภาพพื้นที่บ้านคังวังวัว ตำบลควนกลาง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นที่ราบเชิงเขา มีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ การประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จึงทำสวนผลไม้ สวนยางพาราและเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก พื้นที่ในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ทางเกษตร รายได้ของประชาชนในชุมชนจึงมาจากการทำสวนผลไม้และสวนยางพารา แต่ในปัจจุบันการประกอบอาชีพของคนในชุมชนต้องประสบกับปัญหาหลายด้าน เช่น ราคาผลผลิตตกต่ำ ทั้งราคายางพารา ราคาผลไม้ การเสียเปรียบพ่อค้าคนกลาง รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนในชุมชนต้องไปกู้เงินจากแหล่งเงินทุนต่างๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ เพื่อนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพ การซื้อปุ๋ยบำรุงรักษาสวนยางพาราและสวนผลไม้ สาเหตุเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจชุมชนโดยรวมและยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวโดยตรง ทั้งด้านการประกอบอาชีพ และการศึกษาของบุตรหลาน เพราะไม่มีรายได้จากการทำสวนยางและสวนผลไม้ไม่เพียงพอที่จะมาส่งเสียบุตรหลานให้ได้เล่าเรียน ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย เพราะภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำลงทุกปี ผู้นำชุมชนจึงเข้ามามีบทบาท กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมกลุ่ม อย่างเป็นระบบที่ต่อเนื่อง

แผนภูมิที่ 2 บริบทด้านกายภาพและเศรษฐกิจชุมชนกับผู้นำชุมชน

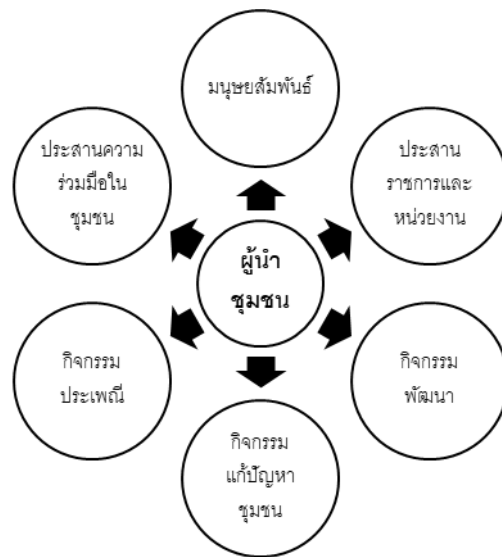
มนุษย์สัมพันธ์เป็นปัจจัยหลักของผู้นำชุมชนบ้านคังวังวัว ที่ออกพบพูดคุย ทักทาย ประชาชนในพื้นที่เป็นประจำ การพบปะพูดคุยทำให้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนบอกเล่าข้อมูลที่เป็นสภาพปัญหา หรือความต้องการที่จะให้มีกิจกรรมที่ต้องการ เป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์อันดีต่อกัน กิจกรรมงานบ้านงานบุญตามประเพณี กิจกรรมการป้องกันและแก้ปัญหาเชิงสาธารณะ จะมีพูดคุยหาหรืออย่างไม่เป็นทางการบ่อย มีการไปมาหาสู่กัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกในชุมชนจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการลงแรงร่วมกันทำงาน และประชาชนในพื้นที่ยังร่วมกันส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นที่ดีงามเอาไว้ กลุ่มกิจกรรมทางสังคมจะสร้างผู้นำธรรมชาติขึ้นมา และถ่ายทอดเรียนรู้ให้กันและกันในกลุ่มอยู่เสมอ

ประเพณีและวัฒนธรรม บ้านคังวังวัวมีการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามการรักษาไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น งานบวชงานแต่งงาน งานศพ งานประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง สารทเดือนสิบ เข้าพรรษา ฯลฯ จะได้รับความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ เพราะบ้านคังวังวัวมีผู้เฒ่าผู้แก่ที่คอยสั่งสอนลูกหลาน ให้อยู่ดีมีสุขขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามเอาไว้ ตลอดจนบ้านคังวังวัวมีจุดศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนคือวัดพ่อท่านคล้าย ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมหลักในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ

2. บทบาทผู้นำชุมชนและทีมงาน

สภาพผู้นำชุมชนบ้านคังวังวัวในอดีตนั้น ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำที่ประชาชนให้การยกย่องนับถือ มีอุดมการณ์ทางความคิดและการปฏิบัติงาน เป็นคนเปิดเผย เข้าใจง่าย ทำตัวแบบไม่ค่อยมีพิธีรีตอง แต่สภาพปัญหาที่พบคือผู้นำส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานในพื้นที่ไม่เป็นระบบ กระบวนการปฏิบัติงานของผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากการลองผิดลองถูก ไม่ทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ผู้นำชุมชนบ้านคังวังวัวในปัจจุบัน พบว่าผู้นำชุมชนและทีมงานมีความรู้ความเข้าใจในสภาพของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ ทำให้ผู้นำรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ มีอุดมการณ์ทั้งคิด พูด และทำงานด้วยสติปัญญา มีเหตุผลกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าตัดสินใจ เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ฟังมติส่วนใหญ่ รู้จักประสานสามัคคีในหมู่คณะ ตลอดจนมีบุคลิกและเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งนี้ ความเป็นทีมงานทั้งผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล เป็นทีมงานที่มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนา สามารถแก้ไขปัญหาได้มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการประสานงานรวมทั้งสามารถในการประชาสัมพันธ์ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่น แต่สภาพปัญหาที่พบคือ ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีบทบาทหน้าที่มากขึ้น กระบวนการปฏิบัติงานบางอย่างเกิดความล่าช้าด้วยระบบทางราชการที่มีระบบมีขั้นตอนมากขึ้น การตัดสินใจของผู้นำชุมชนบางอย่างอยู่ภายใต้ระบบขั้นตอนทางราชการ (ปัญหา เลิศไกร มัลลิกา คงแก้ว และลัญจกร นิลกาญจน์. 2560) ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจตกต่ำส่งผลให้ผู้นำต้องนำเอากิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาณรงค์เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน

แผนภูมิที่ 3 พฤติกรรมผู้นำชุมชน บ้านคังวังวัว

ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและผู้นำธรรมชาติชุมชนบ้านคังวังวัว เป็นผู้นำชุมชนสังคมใกล้ชิดคนในสังคมรู้จักสนิทสนมกันเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากได้พบปะสัมพันธ์ต่อกันในงานกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ และร่วมประสานงานกับสมาชิกในชุมชนและหน่วยงานกลุ่มบุคคลจากภายนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมและโครงการต่างๆ นุชมน

3. กระบวนการถ่ายทอดความรู้และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

ผู้นำชุมชนคังวังวัวเน้นกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก ผู้นำจะพยายามถ่ายทอดเทคนิควิธีการ วิธีคิดประยุกต์แก้ปัญหาขณะทำกิจกรรม ทำให้สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ และมีโอกาสได้ฝึกเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ เมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้น พบว่าทีมดำเนินกิจกรรมมีการถอดบทเรียนและถ่ายทอดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เสมอ เป็นไปตามขั้นตอนของการเรียนรู้จากการปฏิบัติจากแนวคิดของ Peddler เป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอนคือ (Somkid Tubtim, Lunjakon Nillakan and Patcharee Sumethokul. 2022) ขั้นตอนวิเคราะห์ประสบการณ์โดยการสังเกตและการคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับสถานการณ์ที่ผ่านม่ว่าทำอะไรลงไปและเกิดผลอย่างไร ขั้นเกิดความเข้าใจสถานการณ์นั้นหลังจากการวิเคราะห์ประสบการณ์ ขั้นทำแผนปฏิบัติการตามความเข้าใจที่เกิดขึ้นใหม่ และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Peddler (ปัญญาเลิศไกร และคณะ. 2562) สรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. ประสบการณ์ การสังเกตและคิดใคร่ครวญ เกี่ยวกับสถานการณ์เพื่อวิเคราะห์ในการสนทนากลุ่ม จะนำเอาปรากฏการณ์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อดึงเอาประสบการณ์ของบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้เกี่ยวข้องออกมาพิจารณาตรวจสอบ และวิเคราะห์ร่วมกัน โดยเอาประสบการณ์ นั้นๆ มาจัดลำดับเวลา ให้น้ำหนักความสำคัญของเหตุการณ์ การเชื่อมโยงเหตุการณ์กับปัจจัยต่างๆ รวมถึงสิ่งที่ได้กระทำและผลที่เกิดขึ้น

2. เกิดความเข้าใจ ผู้นำกลุ่มจะสร้างบรรยากาศการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้าใจใหม่ต่อสถานการณ์ที่อยู่ อธิบายวิธีคิดวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ และมีการสรุปกระบวนการจากประสบการณ์เป็นองค์ความรู้ นำไปสู่การวางแผนต่อไป

3. การวางแผน วางแผนปฏิบัติการตามความเข้าใจที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นผลต่อเนื่องมาจากความเข้าใจในกระบวนการที่เกิดขึ้น และสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ นำมาวางแผนแบบมีส่วนร่วม เป็นแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติ สามารถดำเนินการได้จริงในบริบทนั้น ๆ และสร้างความเข้าใจในกระบวนการทำงาน ผลกระทบ และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ขณะเดียวกันพยายามสร้างบรรยากาศให้ทุกคนเข้าใจในเทคนิควิธีการวิเคราะห์แผน แนวทางการประเมินกระบวนการดำเนินงานในทุกขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการให้สมาชิกได้เล่าประสบการณ์เดิมในการวางแผน การดำเนินงานตามแนวและการประเมินแผนที่ผ่านมา

4. การลงมือปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติตามแผน เป็นขั้นที่ให้สมาชิกบอกเล่าและอธิบายวิธีการปฏิบัติตามแผนงานที่ผ่านมา สภาพบรรยากาศการดำเนินงาน เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์จริง เพื่อสรุปสร้างองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนา และนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมต่อไป และเมื่อดำเนินการครบทุกขั้นตอนแล้ว ก็จะกลายเป็นประสบการณ์ของบุคคลและกลุ่มบุคคลต่อไปเป็นวงจรของการเรียนรู้ตามแบบของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

การถ่ายทอดและสร้างกลุ่มคนแห่งการเรียนรู้สู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ (Action Learning Model) 4 ขั้นตอนคือ การวิเคราะห์ปัญหา (Problem Analysis) การจัดทำแผนปฏิบัติการและลงมือปฏิบัติตามแผน (Action Planning & Implementation) การตัดสินใจดำเนินการในขั้นต่อไป (Decisions on Next Step) และการคิดใคร่ครวญและการประเมินผล (Reflection and Evaluation) โดยผู้นำกิจกรรม โครงการของชุมชน ที่มีประสบการณ์ เป็นบุคคลหลักในการดำเนินกิจกรรม

อภิปรายผล

สภาพบริบทชุมชนและสภาพสภาพผู้นำชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในสภาพของสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจชุมชน การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ ทำให้ผู้นำรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ มีอุดมการณ์ทั้งคิด พูดและทำงานด้วยสติปัญญา มีเหตุผลกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าตัดสินใจ เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น มีความกระตือรือร้นในการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญของชุมชน รับฟังความเห็นของทีมงานและสมาชิกในชุมชนแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นหลังเสร็จสิ้นโครงการหรือกิจกรรม เป็นปรากฏการณ์ยืนยันกลุ่มคนแห่งการเรียนรู้ (ประยูร ภักดิ์พัฒนาทร, ปัญญา เลิศไกรและ ศศลักษณ์ ทองขาว. 2564) สมาชิกจะมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนา สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์

ผู้นำชุมชนที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดแนวทางใหม่ ๆ ด้านกิจสัมพันธ์ (Initiating structure) กับด้านมิตรสัมพันธ์ (Consideration) พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกต่อผู้ร่วมกิจกรรมมุ่งที่ความสำเร็จขององค์กรหรือชุมชน การกำหนดคุณลักษณะของงานที่ต้องการ การกำหนดบทบาทของผู้นำและผู้ตาม การมอบหมายงานและความรับผิดชอบ การกำหนดวิธีสื่อสาร การกำหนดกระบวนการและวิธีการทำงาน

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำในการทำงานเป็นกลุ่มนั้น ผู้นำต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลในกลุ่มอื่นเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม มีความสุขุมรอบคอบ ซึ่งตรงต่อหน้าที่ เป็นที่ปรึกษาที่ดี ยอมรับในความรู้ ความสามารถของคนอื่น สามารถประสานงานได้ดีและรู้จักข้อบกพร่องของตนเอง แล้วพัฒนาให้ดีขึ้น มีการพัฒนาจิตสำนึกความรับผิดชอบ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักความสามัคคีในหมู่คณะ มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความโปร่งใสยุติธรรม ผู้นำชุมชนสามารถยกระดับการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วนได้เป็นอย่างดี (Punya Lertgri and All.

2020) สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังความต้องการของประชาชนในชุมชน ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติงานในลักษณะเชิงบูรณาการมากขึ้น เกิดการแสวงหาความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับฝ่ายต่างๆ รวมทั้งเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมุ่งสู่ชุมชนที่มีขีดสมรรถนะสูง ผู้นำชุมชนมีความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้ คิดริเริ่ม เปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้อย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์ต่างๆ ในสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงาน องค์กรระดับ ควรสนับสนุนให้องค์กรชุมชน และกลุ่มชุมชน มีกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างผู้นำใหม่ ๆ ตามสถานการณ์และกิจกรรม โครงการของชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะสำหรับการประยุกต์ใช้

ควรนำรูปแบบการถ่ายทอดความรู้กับชุมชนอื่น ที่สอดคล้องกับบริบทสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดผู้นำชุมชนที่สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และเป็นผู้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- ปัญญา เลิศไกร และลัญจกร นิลกาญจน์. (2559). การเก็บข้อมูลวิจัยชุมชนภาคสนาม. **วารสารนาคบุตร ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช**. 8(2); 1-10.
- ปัญญา เลิศไกร มัลลิกา คงแก้ว และลัญจกร นิลกาญจน์. (2560). การจัดการศึกษาผ้าวิถิตัดด้วยฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง เทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรมหะคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. **วารสารราชพฤกษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา**. 15(1); หน้า 20-26.

- ปัญญา เลิศไกร นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์ ลัญจกร นิลกาญจน์ และกฤตพร แซ่เง่ สายจันทร์. (2562). การจัดการนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาองค์กร. **วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์**. 6 ตุลาคม : 3746 – 3757
- ประยูร รักดีพัฒนาทร, ปัญญา เลิศไกร, ศศลักษณ์ ทองขาว (2564). ปรัชญาการณวิทย์กับการศึกษาวิถีชีวิตครอบครัวคุณแม่มือใหม่. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ**. 6 (10), 67-79.
- ลัญจกร นิลกาญจน์ ปัญญา เลิศไกร และสุดาวรรณ มีบัว. (2560). เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน . **วารสารนาคบุตรปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช**. 9 (1): หน้า 203-211
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2544). **ผู้นำการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สภาการศึกษา. (2551). รายงานการวิจัยเรื่อง **แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร**. กรุงเทพฯ สำนักงานเลขาธิการกระทรวงศึกษาธิการ.
- หอมรดกไทย. (2551). [Online]. Available: <http://www1.mod.go.th/heritage/king/rama9/rama91.html>, [2552, มีนาคม 15].
- Punya Lertgri Lunjakon Nillakan Krittaporn Saengae Saijun and ichianThaicharoen. (2020). Culture and Social management. **International Journal of Psychosocial Rehabilitation**. ISSN:1475- 7192, 24(02), Month: February: 7187-7192.
- P Pukdeepatanatorn, P Lertgrai, S Tongkaw. (2021). THE PHENOMENOLOGY AND THE STUDY OF FAMILY LIFE OF BEING NEW MOTHERS. **Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology**. 6 (10), 67-79.
- Somkid Tubtim, Lunjakon Nillakan and Patcharee Sumethokul. (2022). Agricultural Resource Management Model For Sustainable Tourism By The Community. **Journal of Positive School Psychology**. <http://journalppw.com> . Vol. 6, No. 8, 4050-4059

บุคคลานุกรม

รศ.ดร.ปัญญา เลิศไกร นักวิชาการอิสระ หลานปู่-ย่าขาวคั้งวังวัว อยู่ในพื้นที่ ปี 2500-2515
นายจิรเดช รียาพันธ์ ผู้ใหญ่บ้าน คั้งวังวัว
นายศิริพงษ์ โภชนาทาน สมาชิกสภาเทศบาลตำบลควนกลาง
นางวิภา หลวงนา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ผู้เขียน

จรุ ถิ่นพระบาท

อาจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
เลขที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจั่ว อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
E-mail: Jaru_thi@nstru.ac.th

เหม ทองชัย

ที่ปรึกษาฝ่ายบริหารงานบุคคล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
295 ถ. นครราชสีมา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
E-mail: hem_tho@dusit.ac.th

ลัญจกร นิลกาญจน์

อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
เลขที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจั่ว อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
E-mail: lunjakon@gmail.com